

BİR FELSEFE TARİHİ
FRANK THILLY

BİR
FELSEFE
TARİHİ

FRANK THILLY
Cornel Üniversitesinde Felsefe Profesörü

Çevirenler
Nur Küçük, Yasemin Çevik

İdea • İstanbul

İdea Yayınevi
Şarap İskelesi Sk. 2/106-107
34425 Karaköy — İstanbul
www.ideayayınevi.com
iletisim@ideayayınevi.com

Bu çeviri için © 2000 NUR KÜÇÜK, YASEMİN ÇEVİK

Redaksiyon: AZİZ YARDIMLI
İngilizce'de

A History of Philosophy olarak yayımlanmıştır

© 1914 HENRY HOLT AND COMPANY

BİRİNCİ BASKI 2000
İKİNCİ BASKI 2010

*Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın hiçbir bölümü
İdea Yayınevi'nin izni olmadan yeniden üretilemez.*

Baskı: Bayrak Matbaası
Davutpaşa Cad. No 14, Kat 2, MB İş Merkezi
Topkapı — İstanbul
Printed in Türkiye

ISBN 978 975 397 084 6

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ

Felsefe Tarihi	19
Bilim, Felsefe ve Din	20
Genel Sınıflandırma	21
İncelemenin Kaynakları	21
Kaynakça	22

YUNAN FELSEFESİ DOĞA FELSEFESİ

1. ERKEN YUNAN DÜŞÜNCESİNİN KÖKENİ VE GELİŞİMİ	25
Yunan Felsefesi Tarihi	25
Çevre	25
Politika	26
Yazın	26
Din	27
Felsefe	28
Yunan Felsefesine Genel Bakış	29
Kaynakça	30
2. ÖN-SOFİSTİK FELSEFENİN GELİŞİMİ	31
3. TÖZ SORUNU	33
Thales	33
Anaksimander	34
Anaksimenes	35
4. SAYI SORUNU	35
Pisagoras ve Okulu	35
Pisagorcuyu Sayı Kuramı	37
Gökbilim	38

5. DEĞİŞİM SORUNU 38
 Kalıcılık ve Değişim 38
 Herakleitos 39
 Karşıtların Birliği 39
 Us Yasası 41
 Ruhbilim ve Törebilim 41
 Elea Okulu 42
 Tanrıbilim (Ksenofanes) 42
 Varlıkbilim (Parmenides) 43
 Diyalektik (Zenon ve Melissos) 44
6. DEĞİŞİMİN AÇIKLANMASI 45
 Bulmacanın Çözümü 45
 Empedokles 47
 Anaxagoras 48
 Atomcular 51

BİLGİ VE DAVRANIŞ SORUNLARI

7. SOFİSTLERİN ÇAĞI 55
 Düşüncenin Gelişimi 55
 Yunan Aydınlanması 56
 Sofistler 59
 Sofizmin Önemi 62
8. SOKRATES 63
 Sokrates'in Yaşamı 63
 Gerçeklik Sorunu 65
 Sokratik Yöntem 66
 Törebilim 69
 Sokrates'in Öğrencileri 71

YENİDEN YAPILANDIRMA ÇAĞI

9. PLATON 71
 Platon ve Sorunu 71
 Diyalektik 73
 İdealar Öğretisi 76
 Doğa Felsefesi 77
 Ruhbilim 79
 Törebilim 81
 Politika 83
 Platon'un Tarihsel Konumu 85
 Platonik Okul 86

10. ARİSTOTELES 86

- Aristoteles'in Sorunları 86
- Felsefe ve Bilimler 89
- Mantık 90
- Metafizik 93
- Fizik 96
- Yaşambilim 97
- Ruhbilim 98
- Törebilim 99
- Politika 102
- Peripatetik Okul 103

TÖREL DEVİM

11. GENEL GÖRÜNÜM 103

12. EPİKÜRCÜLÜK 106

- Epiküros 106
- Sorun 107
- Mantık 107
- Metafizik 108
- Ruhbilim 109
- Törebilim 110
- Politika 111

13. STOACILIK 112

- Zenon ve Okulu 112
- Mantık 113
- Metafizik 116
- Evrenbilim 117
- Ruhbilim 118
- Törebilim 119
- Politika 121
- Din 122
- Yunan Törebilimi Özeti 122

14. KUŞKUCULUK VE SEÇMECİLİK 123

- Kuşkucu Okul 123
- Okulun Öğretileri 124
- Geç Kuşkucular 126
- Seçmecilik 126

DİNSEL DEVİM

15. YAHUDİ-YUNAN FELSEFESİ 127

- Felsefe ve Din 127

Yahudi-Yunan Felsefesinin Başlangıçları 129
Filon 129

16. NEO-PLATONİZM 131

Yeni-Pisagorculuk 132
Neo-Platonizm 132
Plotinus 133
Tanrıbilim 133
Varlığın Üç Evresi 134
İnsan Ruhu 136
Gizemcilik 136
Porfiri 137
İambilikhus 137
Atina'daki Okulunun Kapanışı 138

ORTA ÇAĞLARIN FELSEFESİ HIRİSTİYAN TANRIBİLİMİNİN DOĞUŞU

17. HİRİSTİYANLIĞIN BAŞLANGIÇLARI 139

Dinin Yeniden Dirilişi 139
Hiristiyancılık 139
Hiristiyancılık ve Klasiksel Kültür 140
Skolastik Felsefe 141
Kaynakça 142

18. HİRİSTİYAN TANRIBİLİMİNİN GELİŞİMİ 143

Erken Tanrıbilim 143
Gnostikler 143
Savunmacılar 145
Savunmacıların Öğretileri 146
Logos Öğretisi 148
Özgür İstenç ve İlk Günah 150

19. AUGUSTİNUS'UN DÜNYA GÖRÜŞÜ 151

Augustinus 152
Bilgi Kuramı 152
Tanrıbilim 153
Ruhbilim 155
Törebilim 155
İstencin Özgürlüğü 157

SKOLASTİZMİN BAŞLANGIÇLARI

20. KARANLIK ÇAĞLAR 159

Yeni Halklar 159
İlmin Başlangıçları 160

21. ORTA ÇAĞLARIN TİNİ VE HİRİSTİYAN FELSEFESİ 161
Yetke İlkesi 162
Skolastizmin Sorunu 162
Skolastizmin Ayrırcı Özellikleri 164
Skolastizmin Evreleri 164
Skolastizmin Kaynakları 166
22. JOHN SCOTUS ERİGENA 166
İnanç ve Bilgi 166
Kamutanricılık 167
Gizemcilik 168
23. EVRENSELLER SORUNU: REALİZM VE NOMİNALİZM 168
Erken Skolastikler 169
Roscelinus'un Nominalizmi 170
Realizmin Anlamı 170

SKOLASTİK REALİZMİN GELİŞİMİ

24. CANTERBURY'Lİ ANSELM 171
Anselm 171
Tanrının Varoluşu İçin Tanıtlar 172
Çağdaşlar 173
25. PETRUS ABELARDUS VE ON İKİNCİ YÜZYIL SKOLASTİKLERİ 174
Abelardus 174
Chartres Okulu 176
Görüşler 177
Salisbury'li John 177
26. GİZEMCİLİK VE KAMUTANRICILIK 177
Gizemcilik 177
Kamutanricılık 179
27. HUZURSUZLUK BELİRTİLERİ 180
Skolastizm Karşıtlığı 180
İlmin Örgütlenmesi 180
Aristoteles'in Keşfedilmesi 181

SKOLASTİZMİN DORUKLANMASI

28. ARAP FELSEFESİ 182
Yunan Kaynaklar 183
Çeşitli Okullar 183
Ussalcılar 185

Doğuda Felsefenin Çöküşü 186
İspanya Okulu 186
Yahudi Felsefesi 188

29. ARİSTOTELES'İN BAŞATLIĞI 188
Skolastizm ve Aristoteles 188
Augustinuscu Tanrıbilim 189
Albertus 190

30. THOMAS AQUINAS 191
Felsefe ve Tanrıbilim 192
Bilgi Kuramı 193
Metafizik 194
Tanrıbilim 195
Ruhbilim 196
Törebilim 197
Politika 201
Thomas'ın İzleyicileri 202

31. KARŞI-SKOLASTİK EĞİLİMLER: GİZEMCİLİK, KAMUTANRICILIK
VE DOĞA BİLİMİ 202
Gizemcilik 202
Mantık 203
Doğa Bilimi 203
Heretiklik 204
Raymond Lully 205

SKOLASTİZMİN GERİLEMESİ

32. JOHN DUNS SCOTUS 205
Thomas'a Karşıtlık 206
John Duns Scotus 206
İnanç ve Bilgi 207
Evrenseller Öğretisi 207
Tanrıbilim 209
Ruhbilim 209
Tanrı ve Ahlaksal Yasa 210

33. NOMİNALİZM 211
Ussal Tanrıbilim ve Evrenseller 211
Occam'lı William 213
Realizme Karşı Nominalizm 214
Occam'ın İzleyicileri 214

34. GİZEMCİLİK 215
Ortodoks ve Heretik Gizemcilik 215
Meister Eckhart 216

35. ÖZGÜR DÜŞÜNÜN İLERLEYİŞİ 218
Ortaçağ Ussalcılığı 218
Ulusalclığın Doğuşu 219
Heretik Eğilimler 220
Özgür Soruşturma Tini 221

RÖNESANS FELSEFESİ

36. YENİ AYDINLANMA 223
Us ve Yetke 223
Kaynakça 224
Hümanizm 224
37. YENİ FELSEFELER 225
Platonizm 225
Nicolas Cusanus 226
Gerçek Aristoteles 227
Bilim ve Felsefe Reformu 227
Mantık Reformu 228
38. DOĞA FELSEFESİ VE DOĞAL BİLİM 228
Gizlilik (Okkültizm) 228
Paraselsus 229
Doğa Felsefesi 231
Bilimsel Devim 231
39. GIORDANO BRUNO VE THOMMASO CAMPANELLA 233
Bruno 233
Campanella 234
40. YENİ DEVLET KURAMLARI; DİN FELSEFESİ; VE KUŞKUCULUK 235
Skolastik Devlet Kuramı 235
Machiavelli 236
Yeni Politika 237
Modern Devletin Evrimi 239
Yeni Din Felsefesi 239
Kuşkuculuk 240
41. DİNSEL REFORM 240
Reformasyonun Tini 241
Protestan Skolastizmi 241
Jacob Boehme'nin Gizemciliği 242

MODERN FELSEFE

42. MODERN FELSEFENİN TİNİ 244
Modern Çağın Ayrıcı Özellikleri 244

Kaynakça 245
Görgücülük ve Ussalcılık 246

İNGİLİZ GÖRGÜCÜLÜĞÜ

43. FRANCIS BACON 248
Bilim Reformu 248
Tümevarım Yöntemi 250
Felsefe İzlenesi 253
İnsan Felsefesi 253
Metafizik ve Tanrıbilim 254
Bir Görgücü Olarak Bacon 256
44. THOMAS HOBBS 256
Amaç ve Yöntem 256
Bilgi Kuramı 257
Metafizik 259
Ruhbilim 260
Politika 261

KITA USSALCILIĞI

45. RENÉ DESCARTES 264
Sorun 264
Bilimlerin Sınıflandırılması 266
Bilgi Yöntemi ve Ölçütü 266
Tanrının Varoluşu İçin Tanıtlar 268
Gerçeklik ve Yanılgı 270
Dışsal Dünya 271
Anlık ve Beden 273
Heyecanlar 275
Doğuştan Düşünceler 277
46. DESCARTES'İN ARDILLARI 278
Sorunlar 278
Vesilecilik 279
Arnold Geulincx 279
İdealizm (Nicolas Malebranche) 280
Gizemcilik (Blaise Pascal) 281
Kuşkuculuk (Pierre Bayle) 282
47. BENEDİCT SPİNOZA 283
Ussalcılık 283
Yöntem 285
Evrensel Töz 285
Tanrının Yüklemeleri 287
Kipler Öğretisi 288

İnsan Anlığı	290
Bilgi Kuramı	291
Anlak ve İstenç	292
Törebilim ve Politika	294
Tanrı Kavramı	296

GÖRGÜCÜLÜĞÜN GELİŞİMİ

48. JOHN LOCKE	297
Sorun	297
Bilginin Kökeni	298
Bilginin Doğası ve Geçerliği	302
Bilginin Sınırları	304
Metafizik	307
Törebilim	311
Özgür İstenç	313
Politika	314
Eğitim	316
49. LOCKE'UN ARDILLARI	317
Locke'un Etkisi	317
Deistler	318
Ruhbilim	318
Törebilim	320
Politik Ekonomi	322
50. GEORGE BERKELEY	323
Sorun	323
Bilgi Nesneleri	324
Cisimler Dünyası	325
Tinler Dünyası	326
Karşıcıklar Yanıtlanıyor	327
Düşünceler, Tinler ve İlişkilerin Bilgisi	329
İkiciliğin, Tanrıtanımazlığın ve Kuşkuculuğun Çürütülmesi	330
51. DAVID HUME	332
Sorun	332
İnsan Doğası Bilimi	334
Bilginin Kökeni	334
Neden ve Etki	335
Bilginin Geçerliği	339
Dışsal Dünyanın Bilgisi	340
Ruh-Töz	341
Özgürlük ve Zorunluk	342
Tanrı	343
Anlıksalcılık-karşıtlığı	347

52. İNGİLTERE'DE USSALCI TEPKİ 348
 Cambridge Okulu 348
 İskoç Sağduyu Okulu 349

ALMANYA'DA USSALCILIĞIN GELİŞİMİ

53. GOTTFRIED WILHELM LEIBNIZ 350
 Alman Kültürünün Doğuşu 350
 Sorun 351
 Kuvvet Kavramı 352
 Monadlar Öğretisi 353
 Tanrıbilim 358
 Törebilim 359
 Mantık ve Bilgi Kuramı 360
54. LEIBNIZ'İN ARDILLARI 364
 Sağduyu Felsefesi 364
 Gizemcilik 365

AYDINLANMA FELSEFESİ

55. AYDINLANMANIN İLERLEYİŞİ 366
 On Sekizinci Yüzyıl 366
 Voltaire 367
 İngiltere'de Aydınlanma 368
 Alman Aydınlanması 369
 Özdekçilik ve Evrimcilik 370
 Bilimler 372
 Jean Jacques Rousseau 372

IMMANUEL KANT'IN ELEŞTİREL FELSEFESİ

56. IMMANUEL KANT 375
 Modern Felsefenin İlerleyişi 375
 Gizemcilik 376
 Kant'ın Sorunu 376
 Bilgi Sorunu 379
 Duyu-Algısı Kuramı 382
 Anlak Kuramı 384
 Yargıların Geçerliği 385
 Kendilerinde-Şeylerin Bilgisi 388
 Metafiziğin Olanaksızlığı 390
 Deneyimde Metafiziğin Kullanımı 397
 Doğada Erekbilimin Kullanımı 400
 Usun Kılışsal Kullanımı ve Ahlaksal Tanrıbilim 401
 Törebilim 402

57. KANT'IN ARDILLARI 406
Sorulur 406
İdealizm ve Kendinde-Şey 407
Yeni Felsefenin Eleştirisi 408

ALMAN İDEALİZMİ

58. JOHANN GOTTLIEB FICHTE 410
Kant Sonrası Felsefe 410
Fichte'nin İlkesi 412
Bilgi Biliminin Amacı ve Yöntemi 414
Benin Bilgisi 416
Dışsal Dünya 418
Nesnel İdealizm 419
Ahlak Felsefesi 423
59. FRIEDRICH WILHELM SCHELLING 426
Yeni-İdealizm ve Romantizm 426
Doğa Felsefesi 428
Anlık Felsefesi 431
Mantık ve Sezgi 432
60. FRIEDRICH SCHLEIERMACHER 434
Din Felsefesi 434
Bilgi ve İnanç 435
Tanrı, Dünya ve Birey 436
61. GEORGE WILHELM HEGEL 438
Hegel ve Öncelleri 438
Felsefenin Sorunu 440
Eyişimsel Yöntem 442
Düşünce ve Varlık 444
Mantık ve Metafizik 446
Doğa Felsefesi ve Anlık Felsefesi 447
Tüze Felsefesi 448
Sanat, Din ve Felsefe 450
Hegerci Okullar 450

HEGEL'DEN SONRA ALMAN FELSEFESİ

62. JOHANN FRIEDRICH HERBART'IN REALİZMİ 452
Hegencilik Karşıtlığı 452
Realist Felsefe İdeali 452
Metafizik 454
Ruhbilim 455
Değerler Bilimi 457

63. İSTENÇ FELSEFESİ: SCHOPENHAUER VE HARTMANN 458
 Schopenhauer 458
 İstenç ve Tasarım Olarak Dünya 459
 Doğada ve İnsanda İstenç 460
 Acıma Törelliği 461
 Bilinçsiz Felsefesi 463
64. YENİ-KANTÇILIK 464
 Kurgul Felsefeye Tepki 464
 Eleştirinin Yeniden Dirilişi 465
 İçkin Felsefe 466
65. YENİ-İDEALİZM 466
 Metafizik ve Doğa Bilimi 466
 Hermann Lotze 467
 Düzenekselcilik ve Erekbilim 468
 Kamutanrıçlık 469
 Fechner 470
 Wundt 470
 Değer Felsefesi 472
 Eucken 474

FRANSA VE İNGİLTERE'DE FELSEFE

66. FRANSA'DA POZİTİVİZM VE KARŞITLARI 475
 Duyumculuğa Tepki 475
 Saint-Simon 476
 Comte 477
 Toplum Reformu ve Bilimler 477
 Bilginin Evrimi 478
 Bilimler Sınıflaması 479
 Toplumsal Bilim 480
 Törebilim ve İnsanlık Dini 481
 Pozitivizme İdealist Karşıtlık 481
67. İSKOÇ USSALCI FELSEFESİ 484
 William Whewell 484
 Hamilton 485
68. JOHN STUART MILL'İN GÖRGÜCÜLÜĞÜ 487
 Görgücülük ve Pozitivizm 487
 Bilim ve Toplumsal Reform 489
 Mantuk 489
 Tümevarımlı Çıkarsama 490
 Tümevarımın Aklanması 490
 Nedensellik Yasası 492

- A priori Gerçeklikler 494
Dışsal Dünya ve Kendi 495
Ansal ve Ahlaksal Bilimler 497
Etholoji 498
Toplum Bilimi 499
Törebilim 501
69. HERBERT SPENCER'İN EVRİMCİLİĞİ 504
Bilgi İdeali 504
Bilginin Göreliliği 506
Kuvvetin Kalcılığı 507
Anlık ve Özdek 509
Evrım Yasası 509
Yaşambilim 510
Ruhbilim 511
Dışsal Dünya 512
Törebilim 513
Politika 515
70. İNGİLTERE VE AMERİKA'DA YENİ-İDEALİZM 516
Alman İdealizminin Etkisi 516
Green 518
Metafizik 518
İnsanın Doğadaki Yeri 519
Törebilim 520
Bradley'in Metafiziği 523
Dolaysız Duygu ve Düşünce 524
Saltık 525
Josiah Royce 526

USSALCILIĞA VE İDEALİZME ÇAĞDAŞ TEPKİ

Yeni Eğilimler 529

71. NEO-POZİTİVİST BİLGİ KURAMI 531
Mach 531
Avenarius 532
72. PRAGMATİZM 532
James 533
Dewey 537
Nietzsche 540
73. HENRI BERGSON'UN SEZGİCİLİĞİ 543
Anlak ve Sezgi 543
Metafizik 545

74. İDEALİZME USSALCI TEPKİ 546
Yeni-Realistler 546
75. USSALCILIK VE KARŞITLARI 548
Anti-Entellektüalizmin İyi Yanları 548
Usa Başvuru 549
Anlak ve Olgusallık 550
Felsefenin Amacı 551
Blok-Evren 554
Anlak ve Sezgi 553
Vargı 555
- Sözlük 557
Dizin 561

BİR FELSEFE TARİHİ

SUNUŞ

FELSEFE TARİHİ varoluş sorununu çözmek ya da deneyim dünyamızı bizim için anlaşılır kılmak için yapılan değişik girişimlerin birbirleri ile bağıntılı bir açıklamasını vermeyi amaçlar. Ussal insan düşüncesinin en erken başlangıçlarından günümüze dek süren gelişiminin öyküsüdür; felsefe kuramlarının yalnızca zamandizinsel bir sıralaması ya da açıklaması değil ama bunların birbirleri ile, üretildikleri zaman dilimi ile ve onları ortaya koyan düşünürler ile ilişkileri içinde yapılan bir incelemedir. Her düşünce dizgesi az çok içinde doğduğu uygarlığa, önceki dizgelerin karakterine ve yazarının kişiliğine bağlı olmanın yanısıra, kendi payına o da çağının ve sonra gelen çağların anlayışlarını ve kurumlarını güçlü olarak etkiler. Öyleyse felsefe tarihi her bir dünya görüşünü doğru konumuna yerleştirmeye, onu örgensel bir bütünün bir parçası olarak anlamaya ve onu şimdi, geçmiş ve geleceğinin entellektüel, politik, ahlaksal, toplumsal ve dinsel etmenleri ile ilişkilendirmeye çalışmalıdır. Aynı zamanda insan kurgusunun tarihindeki ilerleme çizgisini izlemeye çalışmalıdır: felsefe denilen ansal tutumun nasıl doğduğunu, ortaya koyulan çeşitli sorun ve çözümlerin nasıl yeni soru ve yanıtları kışkırttığını ve hedefe ulaşmaya doğru çeşitli aşamalarda hangi ilerlemenin yapıldığını gösterme girişiminde bulunmalıdır.

Değişik dizgeleri ele alırken, onları kendi payımıza geniş olarak eleştirmeksizin yazarların kendi düşüncelerini sunmalarına izin vermeye özen göstereceğiz. Felsefe tarihinin en iyi eleştirisinin büyük ölçüde yine kendisi olduğu görülecektir; bir dizge ardılları tarafından sürdürülür, dönüştürülür, bütünlendirir ya da yenilir, içerdiği yanlışlıklar ve tutarsızlıklar gün ışığına çıkarılır; ve sık sık yeni düşünce yollarının başlangıç noktası yapılır. Tarihçi incelemesinde yansız ve nesnel bir tutum almalı ve kendi felsefi kuramlarını tartış-

maların içine karıştırmaktan elinden geldiğince kaçınmalıdır. Bununla birlikte, kişisel öğeyi bütünüyle gidermek olanaksız olacaktır; bir düzeye dek tarihçinin önyargıları çalışması boyunca kaçınılmaz olarak kendilerini gösterirler. Kendilerini pekçok yolda ortaya koyarlar: tarihçinin kimi belirli felsefelere getirdiği vurguda, ilerleme ve gerilemeyi neyin oluşturduğuna ilişkin anlayışında, — giderek çeşitli düşünörlere ayrılan yerin büyüklüğünde. Tüm bunlar kaçınılmazdır. Bununla birlikte, felsefecinin daha kendi durumunu bütünüyle ortaya koyma fırsatından yararlanmadan önce sürekli karşıkişlarla kesilmeksizin öyküsünü anlatmasına izin verilmelidir. Ve bir dizgeyi yalnızca bugünkü başarıların ışığı altında eleştirmememiz, yani dizgenin zararına olacak bir yolda günümüzün ölçünleri ile ölçmememiz gerekir. Çağdaş kuramlar ile karşılaştırıldıklarında erken Yunan dünya görüşleri naiv, çocuksu ve kaba görünörler ve onları alay konusu yapmak büyük bir kavrayışın göstergesi olmayacaktır; oysa dünyayı anlamak için bir halkın ilk çabaları olarak, kendi zamanlarının duruş noktasından göröldüklerinde, pekala çığır açıcı olaylar olarak öne çıkabilirler. Bir düşünce dizgesi amaçlarının ve tarihsel ortamının ışığı altında, onu dolaysızca önceleyen ya da izleyen dizgeler ile karşılaştırma içinde, öncelleri ve sonuçları ile ilişkisi içinde, ve götürdüğü gelişimin bağlamında yargılanmalıdır. Öyleyse inceleme yöntemimiz tarihsel-eleştirel olacaktır.

Felsefe tarihini incelemenin değeri açık olmalıdır. Kavrayışı güçlü insanlar varoluşun temel sorunları ile ve uygarlığın çeşitli aşamalarında insan soyunun bulmaya çalıştığı yanıtlar ile ilgilenirler. Dahası, böyle bir inceleme insanların kendi çağlarını ve başka zamanları anlamalarına yardımcı olur; geçmişin ve bugünün törel, dinsel, politik, yasal ve ekonomik anlayışlarına bu anlayışların dayandıkları temel ilkeleri açığa sererek ışık tutar. Yine, felsefi kurgu için yararlı bir hazırlık olarak hizmet eder: düşüncenin yalın olandan daha karmaşık ve daha güç yapılanmalara geçmesi ile insan soyunun felsefe deneyimini yeniden gözden geçirir ve anlığı soyut düşünmede eğitir. Bu yolla dünyaya ve yaşama ilişkin kendi görüşlerimizi geliştirmemizde yardımcı olur. Öncellerinin çalışmasından saltık bağımsızlık içinde bir felsefe dizgesi kurmaya çalışan biri uygarlığın başlarındaki kaba kuramların ötelere yükselmeyi umamaz.

Bilim ve felsefenin kökenlerini dinde bulmuş oldukları söylenebilir; ya da daha doğrusu, başlangıçta bilim, felsefe ve din birdiler: mitoloji dünyayı anlamak üzere yapılan ilkel girişimdir. İnsan başlangıçta büyük ölçüde kılısal olan çeşitli nedenlerle dikkatini

yönelttiği fenomenleri kendi kaba deneyimlerine göre yorumlar. Kendi doğasını onlara yansıtır, onları kendi imgesine göre biçimlendirir, *canlandırır*, şöyle ya da böyle dirimli ve “ruhlu” olarak görür. Birçok halk arasında böyle bulanık ve belirsiz animistik anlayışlar insanlardan daha yüksek bir düzende olan, ama gene de özünde insanlara benzeyen kişiliklere ilişkin açık ve seçik tasarımlara dönüştürülür (politeizm). Ama bu mitolojik yaratılardan hiç biri tekil bireylerin yapıtı olarak ya da mantıksal düşünce ürünü olarak görülemez; bunlar imgelem ve istencin onda en önemli rolü oynadıkları ortak ruhun anlatımlarıdır.

Evrensel bir felsefe tarihi tüm halkların felsefelerini içerecektir. Ama tüm halklar gerçek düşünce dizgeleri üretmiş değillerdir, ve yalnızca birkaçının düşünsel kurgularının bir tarihi olmuş olduğu söylenebilir. Çoğu mitolojik aşamanın üzerine yükselmez. Doğu halklarının, Hintliler, Mısırlılar ve Çinlilerin kuramları da aslında mitolojik ve törel öğretilerden oluşur, ve katıksız düşünce dizgeleri değildirler: şiir ve inanç ile örtülüdürler. Dolayısıyla, kendimizi Batı ülkelerini incelemekle sınırlayacak ve kültürleri uygarlığımızın temelini bölümsel olarak oluşturan Yunanlıların felsefesi ile başlayacağız. Evrensel tarihe ilişkin alışıldık sınıflandırmayı izleyerek, alanımızı Antikçağ Felsefesi, Ortaçağ ya da Hıristiyan Felsefesi, ve Modern Felsefe bölümlerine ayıracağız.

İncelememizin kaynakları (1) felsefecilerin yapıtları, ya da yazılardan yalnızca fragmanlar kaldığı durumlarda bu fragmanlar olacaktır: *birincil kaynaklar*. (2) Eğer bunların her ikisi de yoksa, öğretilerini bilmemiz için onların başkaları tarafından yapılan en güvenilir ve doğru açıklamalarına dayanmak zorundayız. Belirli felsefecilerin yaşam ve öğretilerine ilişkin açıklamalar, felsefe tarihi üzerine yapılmış genel ve özel incelemeler, belirli öğretilere yönelik eleştiriler ve çeşitli kitaplarda onlara yapılan göndermeler burada bize yardımcı olacak kaynaklar arasındadır. Böyle *ikincil kaynaklar*, ana kaynaklar bulunmadığında, vazgeçilemezdir. Ama durum bu olmadığında bile, ikincil kaynaklar ilgili oldukları dizgeler üzerine ışık tutabildikleri sürece büyük değer taşırlar. Felsefe tarihçisi konuya ilişkin bilgimize katkıda bulunan her tür yapıttan yardım bekleyecektir ve bunlar arasında ikincil kaynaklar önemli bir rol oynar. Aynı zamanda, inceleme altındaki zamanların genel havasını anlamasını sağlayabilecek araştırma alanlarına da, yani bilim, yazın, sanat, ahlak, eğitim, politika ve din gibi her türden insan etkinliğinin tarihine de başvuracaktır.

Felsefe Tarihi üzerine çalışmalar (eskiçağ, ortaçağ ve modern). Giriş: K. Fischer, *History of Modern Philosophy*, cilt I, Kitap I, çev. Gordy; B. D. Alexander, *A Short History of Philosophy*; Weber, *History of Philosophy*, çev. Thilly; Schwegler, *History of Philosophy*, çev. Seelye; A. K. Rogers, *A Student's History of Philosophy*; Windelband, *History of Philosophy*, çev. Tufts; Turner, *History of Philosophy*; Stöckl, *Handbook of the History of Philosophy*, çev. Coffey; Cushman, *History of Philosophy*. Ayrıca bkz.: J. B. Bury, *History of the Freedom of Thought*; J. M. Robertson, *Short History of Free Thought*, 2 cilt.

Daha ileri çalışmalar: J. E. Erdmann, *History of Philosophy*, 3 cilt, çev. Hough; Ueberweg, *History of Philosophy*, 3 cilt, çev. Morris (Heinze tarafından birçok kez düzeltilmiş ve tamamlanmış ve şimdi 10. basımında olan 1874 Almanca basımdan); Hegel, *Lectures on the History of Philosophy*, 3 cilt, çev. Haldane; *Allgemeine Geschichte der Philosophie (Kultur der Gegenwart* dizisi için birkaç Alman uzman tarafından hazırlandı; aynı zamanda ilkel felsefe, Hint, İslam ve Yahudi, Çin, ve Japon felsefeleri üzerine kesimler içerir); Deussen, *Allgemeine Geschichte der Philosophie*, cilt I (üç bölüm) Doğu felsefesini içerir; cilt II, Yunan felsefesi ve İncil'in felsefesi; *Grosse Denker*, birçok Alman uzman tarafından; Schwarz, *Der Gottesgedanke in der Philosophie*.

Özel konuların tarihleri: Lange, *History of Materialism*, 3 cilt, çev. Thomas; Lasswitz, *Geschichte der Atomistik*; Willmann, *Geschichte des Idealismus*, 3 cilt; R. Richter, *Der Skeptizismus in der Philosophie*, 2 cilt. Mantık: Prantl, *Geschichte der Logik*, 4 cilt; Uphues, *Geschichte der Philosophie als Erkenntnistheorie*; Adamson, *Short History of Logic*. Ruhbilim: Dessoir, *Outlines of the History of Psychology*, çev. Fischer; Klemm, *History of Psychology*, çev. Wilm; J. M. Baldwin, *History of Psychology*, 2 cilt; Bosanquet, *History of Aesthetics*; Schasler, *Kritische Geschichte der Aesthetik*. Törebilim: Paulsen, *System of Ethics*, yay. haz. ve çev. Thilly, ss. 33-215; Eucken, *Problem of Human Life*, çev. Hough ve Boyce Gibson; Sidgwick, *History of Ethics*; R. A. P. Rogers, *Short History of Ethics*; Wundt, *Ethics*, cilt II; Martineau, *Types of Ethical Theory*, 2 cilt (Hyslop, *Elements of Ethics*, Seth, *Study of Ethical Principles*, Thilly, *Introduction to Ethics*, tarihsel gereç içerirler.) Rand, *Classical Moralists* (yazarlardan seçmeler); Watson, *Hedonistic Theories from Aristippus to Spence*; Janet, *Histoire de la philosophie morale et politique*. Politika: Pollock, *History of the Science of Politics*; Dunning, *History of Political Theories*; Bluntschli, *Geschichte des allgemeinen Staatsrechts*. Eğitim: P. Munroe, *Text-book in the History of Education*; Graves, *History of Education*, 3 cilt; Davidson, *History of Education*; Williams, *History of Education*; Schmid, *Geschichte der Erziehung*. Bilim: Whewell, *History of Inductive Sciences*, 3 cilt; Bryk, *Geschichte der Naturwissenschaften*; Strunz, Bryk, Schultze'nin Almanca yapıtları; H. F. Osborn, *From the Greeks to Darwin*; Hannequin, *Etudes d'histoire des sciences*; Cajori, Ball, Cantor, Montucla, Chasles'in matematik tarihleri; Kopp'un kimya tarihi; Berry, Dreyer, Wolf, Delambre'in gökbilim tarihleri.

Felsefe sözlükleri: Baldwin, 2 cilt; Eisler, Mauthner, Kirchner'in Almanca çalışmaları; Eisler, *Philosophen-Lexikon*. Ansiklopedilerde, özellikle *Encyclopaedia Britannica*, Hastings'in *Encyclopedia of Religion and Ethics*, *Catholic Encyclo-*

pedia, *Jewish Encyclopedia*'sında, P. Munroe'nun *Cyclopedia of Education* 'ındaki makalelere de bakın.

Kaynakçalar: Rand, *Bibliography of Philosophy*; Baldwin, *Dictionary of Philosophy*, cilt III; Ueberweg-Heinze, a.y. 1895'den bu yana yayımlanmış kitapların tam kaynakçası *Archiv für systematische Philosophie*, 1908'den bu yana olanlar Ruge, *Philosophie der Gegenwart*'da.

Felsefe dergileri: *Philosophical Review*, *International Journal of Ethics*, *Journal of Philosophy*, *Psychology*, and *Sc. Methods*, *Monist*, *Mind*, *Proceedings of Aristotelian Society*, *Archiv für Philosophie*, *Kant-Studien*, *Zeitschrift für Philosophie*, *Vierteljahresschrift für wiss. Philosophie*, *Zeitschrift für positivistische Philosophie*, *Philosophisches Jahrbuch*, *Jahrbuch für Philosophie*, *Logos*, *Revue philosophique*, *Revue de métaphysique et de morale*, *Revue de philosophie*, *Année philosophique*, *Revue des sciences philosophiques et théologiques*, *Revue néoscolastiques*, *Revue thomiste*, *Annales de philosophie chrétienne*, *Rivista di filosofia*, *Rivista filosofica*, *Rivista di filosofia e scienze affini*, *La cultura filosofica*, *Rivista neoscolastica*.

Ruhbilim dergileri: *Psychological Review*, *American Journal of Psychology*, *British Journal of Psychology*, *Archiv für Psychologie*, *Psychologische Studien*, *Zeitschrift für Psychologie*, *Archives de psychologie*, *La revue psychologique*, *Année psychologique*, *Rivista di psicologia*, *Annales di psicologia*.

YUNAN FELSEFESİ

DOĞA FELSEFESİ

1. ERKEN YUNAN DÜŞÜNCESİNİN KÖKENİ VE GELİŞİMİ

Eski halklardan çok azı mitolojik aşamanın ötesine ilerledi ve belki de Yunanlılar dışında hiç birinin gerçek bir felsefe geliştirmiş olduğu söylenemez. Bu yüzdendir ki açıklamamıza onlarla başlıyoruz. Batı düşüncesinin tüm sonraki dizgelerinin üzerinde yükseldiği temelleri atmakla kalmadılar, ama hemen hemen Avrupa uygarlığını iki bin yıldır uğraştıran tüm sorunları formüle ettiler ve hemen hemen tüm yanıtları ortaya sürdüler. Yunanlıların felsefesi insan düşüncesinin yalın mitolojik başlangıçlardan karmaşık ve kapsamlı dizgelere evriminin bir halk tarafından sağlanan en iyi örneklerinden biridir. Yunan düşünürlerini devime geçiren bağımsızlık ruhu ve gerçeklik sevgisi hiçbir zaman aşılmamış ve eşitlerine seyrek olarak ulaşılmıştır. Bu nedenlerden ötürü Yunan felsefesi incelemesinin yüksek kurgul düşünce ile ilgilenen öğrenci için çekici ve değerli bir disiplin olması gerekir.

Yunan felsefesi tarihi ile Helenik dünyada köken almış ve orada gelişmiş entellektüel devimi anlıyoruz. Bununla birlikte, Yunan felsefesi tarihine yalnızca Yunanlıların kendi dizgelerini değil ama ayrıca Yunan düşünüşünün özsel özelliklerini sergileyenleri ve Atina, Roma, İskenderiye ya da Küçük Asya'da serpilmiş olsun olmasın açıkça Helenik uygarlığın ürünleri olanları da katacağız.

Felsefesini inceleyeceğimiz halk dağlık Yunanistan yarımadasında yerleşmişti; bu arazinin doğal özellikleri güçlü ve etkin bir soyun gelişmesine uygundu ve limanları insanları denizciliğe ve ticarete yöreklendirirken, aynı zamanda adalar üzerinden daha öte topraklara göç için bir yol da

Yunan Felsefesi
Tarihi

Çevre